

Ağa-Kərim Hüseyn-Ağa oğlu Hacıyev
t.e.n., dos.

Azərbaycan Respublikası Elm və Təhsil Nazirliyi İqtisadiyyat İnstitutu
“İqtisadi siyasətin nəzəri əsasları” şöbəsi, baş elmi işçi

UOT: 338.242.4; JEL: E61; E65.

Azərbaycanda iqtisadi artım və inflyasiya əlaqələrinin nəzəri yanaşmalar baxımından tədqiqi

Xülasə

Tədqiqat işinin məqsədi Azərbaycanada iqtisadi artım və inflyasiya əlaqələrinin nəzəri yanaşmalar baxımından təhlili, qiymətləndirilməsi və təkmilləşdirilməsi istiqamətlərinin müəyyənəşdirilməsidir. Metodologiya olaraq nəzəri və analitik təhlillər üzrə sistemləşdirmə üsulu istifadə olunub. Nəticələrdə ölkədə mövcud olan tənzimləmə təcrübəsində inflyasiya və iqtisadi artım əlaqələrinin qiymətləndirilməsi üzrə mövcud olan qüsurlar və onların aradan qaldırılması imkanları müəyyənəşdirilir. Tədqiqatın tətbiqi əhəmiyyəti: nəticələr müvafiq iqtisadi qurumlar tərəfindən ölkədə reallaşdırılan tənzimləmə rejiminin təkmilləşdirilməsində istifadə oluna bilər. Tədqiqatın orijinallığı və elmi yeniliyi: Azərbaycanda inflyasiya və iqtisadi artım əlaqələrinin qiymətləndirilməsində yeni yanaşmanın tətbiqinin zəruriliyi.

Açar sözlər: *inflyasiya, iqtisadi artım, nəzəri yanaşmalar, makroiqtisadi tənzimləmə*

Giriş

Hal-hazırda ölkə iqtisadiyyatı kifayət qədər ciddi neqativ təzyiqlər altındadır və bu təzyiqlər iqtisadi tənzimləmədə adekvat dəyişikliklərin edilməsini tələb edir. 2022-ci il ərzində ölkə hökuməti və Mərkəzi Bank tərəfindən makroiqtisadi tənzimləmədə istifadə olunan alət və mexanizmlərin təkmilləşdirilməsi üzrə bir sıra tədbirlər müəyyənəşdirilib, həyata keçirilib. Belə ki, Azərbaycan Respublikası Maliyyə Nazirliyi və Beynəlxalq Valyuta Fondu (İMF) ortamüddətli dövrə inflyasiya təzyiqləri ilə bağlı məsələləri müzakirə edib; Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabineti 21.02.2022-ci il tarixli "Azərbaycan Respublikasında antiinflyasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlər haqqında" Sərəncamı ilə reallaşdırılması zəruri olan tədbirlərin əsas istiqamətlərini müəyyənəşdirib və bu istiqamətdə Mərkəzi Bank, Maliyyə Nazirliyi və digər iqtisadi qurumlar tərəfindən müvafiq tədbirlərin reallaşdırılıb (1-3). Lakin problemin bir sıra aspektləri hələdə sona kimi öz həllini tapmayıb. Qeyd olunan istiqamət üzrə mühüm suallardan biri iqtisadiyyatda inflyasiyanın yüksək, iki rəqəmli səviyyəsi ilə əlaqədardır. Azərbaycan Respublikası Mərkəzi Bankının (AMB) son illər açıqlanan bəyanatlarında monetar siyasətin prioritet hədəfi qismində inflyasiyanın ($4 \pm 2\%$) səviyyəsi müəyyənəşdirilir (4). Lakin 2021-2022-ci illər ərzində formalaşan yüksək inflyasiya təzyiqləri nəticə etibarı ilə ölkədə qiymətlərin artım səviyyəsini mərkəzi bankın müəyyənəşdirdiyi hədəf göstəricidən əhəmiyyətli dərəcədə fərqləndirdi. ARDSK-ın rəsmi məlumatları üzrə 2021-ci il ölkədə illik inflyasiya 12%, 2022-ci il 14,5% səviyyəsində müşahidə olundu. Əksər mütəxəssislərin qənaətinə görə 2023-cü il ərzində də ölkə daxili və xarici amillərin fəaliyyəti prioritet hədəfin təmin olunacağını mümkünsüz edir. Təbii ki, AMB sərəncamında olan alətlərin geniş istifadəsi ilə bəyanatda müəyyənəşən hədəf səviyyəni təmin edə bilər, ələlxüsüs o səbəbdən ki, sənəddə konkret olaraq müəyyənəşdirilir ki, hədəf göstəricisinin əldə olunması üzrə əhəmiyyətli könərlaşma müşahidə olunduğu hallarda monetar siyasətdə daha sərt rejimə keçilməsi mümkündür. Lakin məlumdur ki, belə sərt tənzimləmə rejiminə keçid bir mənalı olaraq ölkədə iqtisadi aktivliyin zəifləməsini, iqtisadiyyatda işsizliyin artımını müəyyənəşdirir bilər və bu səbəbdən belə tənzimləmə rejimi müstəsna hallarda tətbiq edilir. Mərkəzi Bankın bəyanatında mühüm olan digər fəaliyyət istiqaməti kimi qiymətlərin sabitliyi ilə iqtisadi artım (məşğulluq) səviyyəsi üzrə dəyişikliklər arasında çevikliyin; investisiya-biznes fəallaşmasının

təmin edilməsi göstərilir. Lakin qeyd olunan fəaliyyət istiqaməti hal-hazırda sənəddə müəyyənləşən prioritet hədəflə əksər hallarda ziddiyyət təşkil edir. Bundan başqa aparılmış təhlillər göstərir ki, Azərbaycan Respublikası Nazirlər Kabinetinin 21.02.2022-ci il tarixli sərəncamında iqtisadi tənzimləmənin təkmilləşdirilməsi üzrə qəbul olunmuş bir sıra qərarları prinsipial fərqli istiqamətlərdə və təbii ki, fərqli sosial-iqtisadi nəticələrlə reallaşdırıla bilər (5). Qeyd olunanlar bir mənalı olaraq Azərbaycanda inflyasiya ilə iqtisadi artım əlaqələrinin təhlilini, inflyasiyanın həm iqtisadi artım, həm də makro-iqtisadi sabitlik üçün xələl gətirməyən səviyyəsinin əsaslandırılmasını zəruri edir.

İnflyasiya və iqtisadi artım əlaqələrinin araşdırılması üzrə nəzəri-praktiki tədqiqatlar

Elmi ədəbiyyatda mövcud olan araşdırmalar tədqiqat işində iki istiqamət - elmi nəzəri yanaşmalar (6-21) və konkret praktiki sualların həlli (22-35) üzrə qruplaşdırılır və məqalənin bu bölümündə baxılan araşdırmalar üzrə ümumiləşdirilmiş icmal verilir: elmi-nəzəri yanaşmalar iqtisadi nəzəriyyənin mövcud cərəyanlarına müvafiq olaraq iki istiqamət: klassik nəzəriyyələr və bu nəzəriyyələr mövqeyindən çıxış edən yeni və neo-klassik yanaşmalar, ilk növbədə, monetarizm və rəşional gözlənti nəzəriyyələrini istiqamətində aparılmış tədqiqatlar; Keynslar nəzəriyyəsi və bu nəzəriyyə mövqeyinə əsaslanan post və yeni Keynslar yanaşmaları üzrə qruplaşdırılaraq; konkret praktiki suallar isə aparılmış empirik tədqiqatlarda əldə olunmuş nəticələrin fərqliliyi üzrə təqdim edilir. Məlumdur ki, Keynslar nəzəriyyəsinə əsaslanan tədqiqatlarda qısa müddətli dövrdə istehsalın səviyyəsi ilə qiymətlərin artımı arasında qarşılıqlı əlaqənin mövcudluğu qəbul edilir. Yəni, Ouken qanunu və Fillips əyrisi üzrə inflyasiyanın səviyyəsinin qısa müddətli dövrdə ÜDM-in artımını müəyyənləşdirdiyi əsaslandırılır. Ümumilikdə isə istehsal və məşğulluq səviyyələrinin araşdırılması üzrə Keynslar yanaşmasına əsaslanan tədqiqatlarda məcmu tələbin səviyyəsi iqtisadi inkişafın əsas amili kimi qəbul edilir və inflyasiya ilə işsizlik səviyyələrinin arasında sərt əlaqənin mövcudluğu müəyyənləşir, yəni iqtisadiyyatda ya inflyasiya, ya da işsizliyin artımı mövcud ola bilər, bu amillərin hər ikisinin isə eyni zamanda mövcudluğu isə mümkünsüzdür. Yanaşma çərçivəsində bu şəkildə müəyyənləşən asılılıq iqtisadi siyasətdə inflyasiya ilə iqtisadi artım templəri arasında səmərəli əlaqənin müəyyənləşməsi üçün baza formalaşdırır. Belə ki, konkret tənzimləmə rejiminin formalaşması zamanı Keynslar nəzəriyyəsi üzrə yanaşmalarda qiymətlərin artımı ilə əmək haqlarının artımı eyni zamanda (parallel olaraq) baş vermir, qısa müddətli dövrdə qiymətlərin artımı, əmək haqlarının sərt qeyd olunduğu şəraitdə, istehsalın rentabellik səviyyəsini yüksəldir. Bundan əlavə, əmək haqlarının nominal yüksəliş tempi inflyasiya tempindən geri qalırsa bu halda əmək haqlarının real səviyyəsi azalır, bu isə öz növbəsində istehsal xərclərinin azalması, sonuncu isə istehsalın rentabellik və məşğulluq səviyyələrinin artımı deməkdir. Başqa sözlə, qiymətlərin müəyyən səviyyəyə kimi yüksəlişi ilə iqtisadi artımın sürətlənməsi müəyyənləşir. Deyilənlərdən əlavə Keynslar nəzəriyyəsi üzrə mövcud olan yanaşmalarda inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında müsbət əlaqənin olması ona əsaslanır ki, inflyasiya yüksəldikcə: (a) əhali, ev təsərrüfatları və biznes sektorunda maliyyə imkanlarının məhdudlaşması qənaət və yığımın artımı zəruriliyini müəyyənləşdirdiyindən dövriyyədə olan pul kütləsinin artımı faiz dərəcəsinin eniş və investisiyaların artımını; (b) investisiyaların qiymətli kağızlar bazarından birbaşa investisiyalar şəklində real sektora axını stimullaşması ümumilikdə iqtisadi artım templərinin yüksəlişini müəyyənləşdirir. Lakin məlum olduğu kimi ötən əsrin 70-ci illəri dünya iqtisadi böhranı şəraitində əksər ölkələrdə staqflyasiya meyilləri müşahidə olundu (yəni, iqtisadiyyatda inflyasiyanın yüksəlişi şəraitində tənəzzül və işsizliyin artımı meyilləri) Belə şərait iqtisadi tənzimləmənin Keynslar konsepsiyalar əsasında reallaşdırılmasını mümkünsüz edirdi.

Ötən əsrin 80-ci illərdən etibarən də iqtisadi tənzimləmədə monetarist yanaşmalar üstünlük təşkil etməyə başladı. Monetarist yanaşmalar üzrə inflyasiya ilə iqtisadi artım

arasında əlaqələrin qiymətləndirilməsi zamanı iki amil: (a) tənzimlənən parametrlərin real ifadə də qiymətləri (real əmək haqqı, real faiz dərəcəsi, real mübadilə məzənnəsi və s.); (b) iqtisadi subyektlərin gözləntiləri əsas götürülərək iqtisadi proseslərə qısa və uzun müddətli dövrlərdə fərqli yanaşma müəyyənləşirdi, yəni inflyasiyanın qısa və uzun müddətli dövrlərdə iqtisadi artıma təsirlərinin kəskin fərqliliyi qeyd edilirdi. Belə ki, monetarist yanaşmalarda qısa müddətli dövrdə Fillips əyrisi üzrə Keynes nəzəriyyəsinin əsas müddəaları öz qüvvəsin saxlayır (bir şərtlə ki, cari inflyasiyanın səviyyəsi gözlənilən inflyasiyanı üstələsin), lakin uzun müddətli dövrdə bu əyri təbii işsizlik səviyyəsində (nöqtəsində) vertikal şəkil alır. Bu əsasda da monetarizm cərəyanında “adaptiv gözlənti” nəzəriyyəsi formalaşmış. Yəni, monetarist yanaşmalara müvafiq olaraq uzun müddətli dövrdə inflyasiyanın iqtisadi artıma təsirində həlledici amil kimi iqtisadi subyektlərin gözləntiləri çıxış edir - qiymətlərin ardıcıl və davamlı artımı şəraitində real sektor və ev təsərrüfatlarında ehtiyatların artımı, əmək bazarında əmək haqlarının artımı, maliyyə sektorunda əmanət və kreditlərin azalması, faiz dərəcəsinin yüksəlməsi səbəblərindən investisiyaların və iqtisadi artım templərinin zəifləməsi baş verir. Başqa sözlə, monetarist nəzəriyyəyə müvafiq olaraq uzun müddətli dövrdə inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında əks, neqativ əlaqə mövcuddur və inflyasiyanın minimum səviyyəsinin təmin olunması iqtisadi artımın təmin olunması üçün əsas amil (şərt) kimi çıxış edir. Beləliklə, monetarist yanaşmaya müvafiq olaraq istənilən iqtisadiyyat şəraitində tənzimləmənin əsas problemi (əsas hədəfi) kimi inflyasiyanın ən kiçik səviyyəsi müəyyənləşməlidir. Kəmiyyət nəzəriyyəsinə əsaslanan araşdırmalarda da formal olaraq göstərilir ki, inflyasiya yüksəldikcə iqtisadi artım zəifləyir, ÜDM real ifadədə azalır və beləliklə bu parametrlər arasında əks əlaqə mövcuddur. Aparılan fərqli tədqiqatlar üzrə inflyasiyanın 1% yüksəlişinin iqtisadi artım templərini nə qədər zəiflətməsi müəyyənləşdirilir. Bu əsasda da sərt stabilləşdirmə proqramlarının hazırlanması, ilk növbədə stabilləşdirmə sonra iqtisadi artım prinsipinin reallaşdırılması, dövrüyyədə olan pul kütləsinin artımına sərt nəzarətin həyata keçirilməsi təklif edilir.

Makroiqtisadi tarazlıq modeli üzrə tədqiqatlarda monetar şokların iqtisadi artıma neqativ təsirləri araşdırılır. Belə ki, inflyasiyanın yüksəlişinin iqtisadiyyata yönəli kapitalı azaltması, bu səbəbdən də iqtisadi artımın zəiflətməsi, bu meylin səbəbləri kimi isə banklarda əmanət və depozitlərin real gəlirliyinin və nəticə etibarilə iqtisadiyyata yönəli kapitalın azalması müəyyənləşdirilir. Lakin ötən əsrin 90-cı illərin əvvəllərindən etibarən monetarist konsepsiya əsasında stabilləşdimə proqramlarını reallaşdıran əksər ölkələrdə (ilk növbədə inkişaf etməkdə olan ölkələr üzrə) strategiyanın aşağı səmərəliliyi, bir sıra hallarda isə iqtisadi inkişafa neqativ təsirləri müəyyənləşdi. Belə ki, maliyyə sabitliyinin təmin olunması əsasında makroiqtisadi sabitliyin əldə olunmasının prioritetliyi iqtisadi artımın təmin olunması ilə nəticələnirdi, əksinə iqtisadiyyatda işsizliyin artımı, iqtisadi aktivliyin zəifləməsi ilə nəticələnirdi. Başqa sözlə tənzimləməyə monetarist yanaşma iqtisadiyyatda staqflyasiya probleminin həlli üçün nəzərdə tutulsada problemin səmərəli həlli təmin olunmurdu. Əsas səbəblər kimi isə: makroiqtisadi sabitliyin təmin olunmasının iqtisadi artımın təmin olunmasına nisbətən üstünlük təşkil etməsi, yəni, iqtisadi artımın əsasında makroiqtisadi və maliyyə sabitliyin təmin olunması deyil, əksinə, maliyyə və makroiqtisadi sabitlik əsasında iqtisadi artımın təmin olunmasının üstünlük təşkil etməsi; inflyasiya amilləri kimi yalnız monetar faktorların müəyyənləşməsi və qeyri-monetar amillərin nəzərə alınmaması çıxış edirdi (inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün isə dövrüyyədə olan pul kütləsinin sıxılması əsasında inflyasiyanın məhdudlanması bir tərəfdən iqtisadiyyatda ödəniş qabiliyyətli tələbin səviyyəsinin azalması, fiəz dərəcəsinin yüksəlməsi səbəbindən iqtisadi artımı zəiflədir; digər tərəfdən isə inflyasiyanın qeyri-monetar səbəblərinin aradan qaldırılmasına imkan vermirdi).

İqtisadi tənzimləmənin təcrübəsinin sonrakı illəri göstərdi ki, inflyasiya mürəkkəb iqtisadi mahiyyətə malikdir və bir deyil, fərqli istiqamətlər üzrə dəyişən bir sıra faktorlarla müəyyənləşir, yəni, yalnız dövrüyyədə olan pul kütləsinin məhdudlanması ilə inflyasiyanın zəiflədilməsi tənzimləməyə doğru yanaşma deyil. Tobin effekti üzrə göstərilir ki, ev təsərrüfatları (əhali) öz əmanətlərini ya əllərində nağd pul şəklində, ya da kapital şəklində qoruyur. Inflyasiyanın yüksəlişi banklardan kənarda əhalinin əlində olan pulun real dəyərini azaldığından əhali əlində olan pul vəsaitlərini kapital formasına çevirir və nəticə etibarı ilə qısa müddətli dövrdə bu, iqtisadi artımı sürətləndirir; Sidraus modeli üzrə isə uzun müddətli dövrdə dövrüyyədə olan pul kütləsinin genişlənməsinin iqtisadi artıma neytrallığı mövcuddur; Stokman effekti dövrüyyədə olan pul kütləsinin artımı ilə kapital arasında xüsusi, spesifik əlaqələrin mövcudluğunu əsaslandırır və nəticədə uzun müddətli dövrdə inflyasiyanın yüksəlişinin iqtisadi artımı zəiflətdiyi göstərilir; dekompozisiya prinsipi üzrə isə yalnız qısa müddətli dövrdə inflyasiyanın gözlənilən səviyyədən kənarlaşması ÜDM-in səviyyəsinə əhəmiyyətli təsirə malikdir; uzun müddətli dövrdə isə iqtisadi artım baxımından mühüm əhəmiyyətli - potensial səviyyədən kənarlaşmalardır. Digər yanaşmalar üzrə göstərilir ki, (21) inflyasiyanın yüksəlişi ilə istehsal xərclərinin nominal səviyyəsinin artımı iqtisadiyyatda investisiyaya meylliliyini azaldır, o səbəbdən ki, tənzimləmədə yumşaq monetar siyasətin reallaşdırılması qiymətlər səviyyəsində yüksəlişi, iqtisadi inkişafda isə qeyri-müəyyənliyi yüksəldir. Əgər iqtisadiyyatda tarazlıq və uzun müddətli dövrə xərc inflyasiyası formalaşsın bu halda tənzimləmədə iki alternativdən biri mövcud ola bilər: əgər iqtisadiyyatda kiçik artım templəri formalaşsın, bu halda inflyasiyanın kiçik stabil səviyyəsi qorunmalı; əgər dayanıqlı yüksək və şok xərc inflyasiya müəyyənləşsə - iqtisadi vəziyyətin ağırlaşması qaçılmazdır.

Konkret praktiki suallar üzrə aparılmış empirik tədqiqatlarda da əldə olunmuş nəticələrin fərqliliyi olduqca geniş spektrə malikdir. Beləki, 140 inkişaf etmiş və inkişaf etməkdə olan ölkələrin təmsalında iqtisadi-riyazi modellər üzrə aparılmış tədqiqatlarda (22), müəyyənləşdirilir ki, iqtisadiyyatda inflyasiyanın yuxarı hədd səviyyəsi mövcuddur ki, bu həddən sonra inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında kəskin mənfi asılılıq müəyyənləşir, bu həddə qədər isə inflyasiya əhəmiyyətsiz dərəcədə iqtisadi artıma müsbət təsirlər göstərə bilər. İnkişaf etmiş ölkələr üçün bu hədd (1-3%); inkişaf etməkdə olan ölkələr üçün isə (11-12%) təşkil edir. Tədqiqat işində eyni zamanda göstərilir ki, tənzimləmə aparıcı parametrlərə nəzarət həlledici əhəmiyyətə malikdir. Digər tədqiqatda 145 ölkənin təmsalında inflyasiyanın kiçik, məsələn (2-3%)-ik, səviyyəsində bu parametrlərin iqtisadi artım ilə müsbət təsirləri; inflyasiyanın yüksək səviyyələrində isə qeyri-xətti neqativ təsirlər müəyyənləşdirildiyi göstərilir (23). Tədqiqat işində 2,5% -ik illik inflyasiyanın struktur dəyişikliklərini sürətləndirdiyini, bu həddən yuxarı səviyyənin isə iqtisadi artıma neqativ təsirləri müəyyənləşdirilir. Yuxarı hədd üzrə aparılmış digər tədqiqatda (24) 87 ölkənin təmsalında, inflyasiyanın böhran həddi kimi orta illik 8%-ik səviyyəsi müəyyənləşir. Beləki, müvafiq makroiqtisadi göstəricilərin (ölkə əhalisinin sayı, ÜDM-in səviyyəsi, istehlak qiymətləri indeksi, real faiz dərəcəsi, real mübadilə məzənnəsi, dövlət büdcəsi üzrə xərclərin səviyyəsi, investisiyaların səviyyəsi və s.) təhlili əsasında müəyyənləşdirilir ki, bu səviyyədən aşağı inflyasiya iqtisadi artıma heç bir təsir göstərmir, bu səviyyədən yuxarı isə inflyasiya iqtisadi artıma dayanıqlı və neqativ təsirlər müəyyənləşdirir. Yüksək səviyyəli inflyasiya üzrə aparılmış tədqiqatlarda (25), göstərilir ki, belə inflyasiyanın mövcud olduğu ölkələrdə inflyasiya şokları iqtisadi artıma neqativ təsirlər müəyyənləşdirir; (26)-də inflyasiyanın iqtisadi artıma neqativ təsirlərinin illik 40%-ik səviyyəsi olduğu göstərilir; (27)-də aparılan araşdırmalara müvafiq olaraq göstərilir ki, əgər iqtisadiyyatda illik inflyasiya 10% yüksəlsə bu zaman ÜDM-in artım tempi, onun strukturunda isə investisiyaların səviyyəsi 0,5% azalır;

(28)-də yüksək inflyasiyanın iqtisadi artıma əhəmiyyətli təsir istiqamətləri, investisiyaları azaldan əsas təsir kanalları müəyyənləşdirilir.

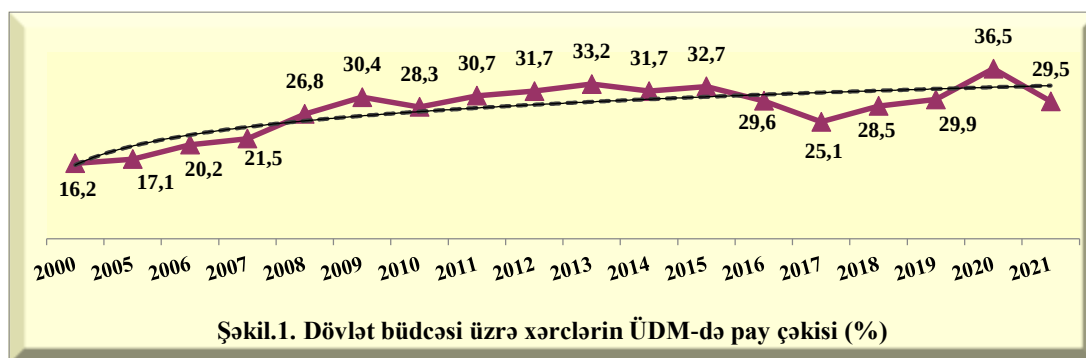
Baxılan tədqiqatların siyahısından göründüyü kimi problemin araşdırılması üzrə bir sıra Nobel mükafatçıları - Robert Lukas, Robert Solou, Djeyms Tobin və digərlərinin fundamental əhəmiyyətli tədqiqatlarının mövcudluğuna baxmayaraq hal-hazırda kimi inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında ümumiləşdirilmiş əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi mümkün olmayıb, bir sıra tədqiqatlar üzrə əldə edilmiş nəticələr isə daban-dabana ziddiyyət təşkil edir. Belə ki, (27)-də R.Barro tərəfindən müxtəlif ölkələrin statistik məlumatları üzrə apardığı təhlil əsasında müəyyənləşdirilmişdi ki, bu ölkələrdə inflyasiyanın yüksəlişi ÜDM-in artımı ilə nəticələnir. Lakin digər tədqiqatlarda göstərilir ki, müxtəlif ölkələrdə eyni inflyasiya səviyyəsi şəraitində fərqli iqtisadi artım templəri müşahidə olunur, bu da baxılan ölkələr üçün inflyasiyanın fərqli sərhəd nöqtələrinin mövcudluğunu göstəricisidir. Başqa sözlə, fərqli ölkələr üzrə inflyasiya və iqtisadi artım əlaqələri kəskin fərqli asılılığa malik ola bilər - yüksək inflyasiya şəraitində real iqtisadi artım göstəriciləri yüksək və əksinə, kiçik inflyasiya şəraitində bu göstəricilər zəif, qeyri məqbul ola bilər, yəni, inflyasiya və iqtisadi artım templəri arasında əhəmiyyətli korrelyasiya asılılığı mövcud ola bilməz. Dj.Stiqlisin mülahizələri üzrə inflyasiyanın iqtisadi artıma neqativ təsirləri barədə sərhəd nöqtələrinin müəyyənləşdirilməsi yetərincə əsaslandırılmayıb – fərqli ölkələr və regionlar üzrə sərhəd nöqtələri tam fərqli ola bilər. Dj.Askerlofun mülahizələri üzrə isə inflyasiya səviyyəsinin həddən artıq sərt eniş iqtisadi artımı zəiflədir və iqtisadiyyatda struktur dəyişikliklərinin inkişafına neqativ təsirlər müəyyənləşdirir.

Beləliklə, aparılmış tədqiqatların ümumiləşdirilməsi aydın göstərir ki, inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında birmənalı əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi mümkün deyil və bu əlaqələr ölkədə formalaşmış konkret makroiqtisadi şərait və iqtisadi vəziyyətdən asılı olaraq fərqli istiqamətlərdə və fərqli dərəcələrdə müəyyənləşə bilər. İnflyasiya ilə iqtisadi artım arasında əlaqənin müəyyənləşdirilməsi üçün iqtisadiyyatda yaranmış vəziyyətin təhlili, inflyasiyanın səbəbləri araşdırılmalı və qeyd olunan empirik tədqiqatların nəticələrindən asılı olaraq makroiqtisadi tənzimləmədə təkmilləşdirmələr, korrektələr müəyyənləşdirilməlidir. İnflyasiya və iqtisadi artımın birbaşa əlaqələrinin müəyyənləşdirilməsi üzrə tədqiqatların konkret nəticə verməməsi son dövrlərdə araşdırmaların tam yeni istiqamət üzrə aparılmasına təkan verdi, belə əlaqənin qiymətləndirilməsi məqsədi ilə inflyasiyanın digər iqtisadi parametrlərdə müəyyənləşdirdiyi dəyişikliklər əsas götürülməyə başladı. Bu baxımdan ən geniş yayılmış tədqiqat istiqamətlərindən biri inflyasiya ilə RPK-real pul kütləsi (M2 pul aqreqatının inflyasiya üzrə korrektə edilmiş səviyyəsi) və RPK ilə iqtisadi artım arasında mövcud olan sıx korrelyasiya əlaqələrindən istifadədir. Yəni, əgər RPK ilə ÜDM arasında asılılıq müşahidə olunursa, bu asılılıq üzrə inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında da konkret əlaqələr müəyyənləşə bilər. Dünya ölkələrinin təcrübəsində bu asılılığı təsdiq edən kifayət qədər çox sayda nümunələr mövcuddur. Ən bariz nümunə hal-hazırda Türkiyədə makroiqtisadi şəraitin tənzimlənməsi təcrübəsidir. Beləki, Türkiyə iqtisadiyyatında son illər bir tərəfdən türk lirasinin ucuzlaşması, inflyasiyanın sürətlənməsi və bu proseslərə təkan verən mərkəzi bank tərəfindən faiz dərəcəsinin endirilməsi siyasəti reallaşdırılırsa, digər tərəfdən ÜDM-in artımı, ixacın artımı, ölkənin qızıl-valyuta ehtiyatlarının artımı müşahidə edilir (sonrakı mərhələdə bu barədə daha ətraflı məlumat verilir). Bundan başqa, (34)-də aparılmış icmalın nəticələri göstərir ki, Braziliyada, 1980-1990-cı illər, qiymətlərin sürətli artım illəri (ayrı-ayrı illərdə qiymətlərin il ərzində artımı 20-30 dəfə olub) ölkədə eyni zamanda yüksək iqtisadi artım müşahidə edilib. Belə vəziyyət tənzimləmədə RPK-ın azalmasına imkan verilməməsi ilə izah edilir. Vyetnamda yüksək inflyasiya şəraitində (1988-ci il illik inflyasiya 400% təşkil edib) 1989-cu il “şok” terapiyanın tətbiqinə baxmayaraq tənzimləmədə “yumşaq” pul-kredit

siyasəti reallaşdırılıb, M2 pul kütləsinin 213% artırılıb. Nəticədə, əksər ölkələrdən fərqli olaraq şok terapiya dövründə Vyetnamda iqtisadi artım müşahidə edilib. Eyni ilə, əks, digər qütb nümunələr olan ölkələr mövcuddur, yəni, dövriyyədə olan pul kütləsinin sıxılması (azalması), inflyasiyanın kiçik səviyyəsinin təmin olunması ilə iqtisadiyyatda staqnasiya, yaxud tənəzzülün müəyyənləşdiyi ölkələrin nümunəsi. Əsas səbəb kimi bir sıra tədqiqatçıların qeyd etdiyi kimi deflyasiya yox (çünki deflyasiya RPK-ı artırır), dövriyyədə olan pul kütləsinin nominal ifadədə azalması müəyyənləşdirilir. Başqa sözlə, əgər iqtisadiyyatda deflyasiya dövrü pul kütləsi genişlənsə, bu halda deflyasiya iqtisadi artım üçün problem yaratmır, çünki, bu zaman RPK artır, problemi deflyasiya şəraiti deyil, pul kütləsinin sıxılması müəyyənləşdirir. Dünya təcrübəsində bu tip nümunələrdə yetərincədir. Məsələn, tədqiqatlarda Yaponiyada 1990-2000-ci illər iqtisadi artım templərinin kəskin zəifləməsinin səbəbləri kimi inflyasiyanın kiçik səviyyəsi, hətta deflyasiya dövrləri, 1970-1980-cı illərdə pul kütləsinin artım templərinin kəskin zəifləməsi göstərilir. Bəhreyyndə, 1998-2002-ci illər ərzində deflyasiya müşahidə edilib, eyni zamanda dövriyyədə pul kütləsi illik 10% səviyyəsində genişlənilib, nəticə olaraq iqtisadiyyat orta illik 4% sürətlə artıb. Eyni ilə Qonqonda 1999-2004-cü illər hər il 2,5%-ik səviyyədə deflyasiya, eyni zamanda hər il orta illik 4% iqtisadi artım müşahidə edilib, Səudiyyə Ərəbistanında 1998-2001-ci illər deflyasiya şəraitində iqtisadi artım müşahidə edilib və s. (33-35). Beləliklə, statistik məlumatların təhlili aydın göstərir ki, o ölkələrdəki pul-kredit siyasəti üzrə iqtisadi artımın təmin olunması hədəfi inflyasiyanın minimum səviyyəsinin təmin olunmasına nisbətən üstünlük təşkil edib bu ölkələrdə yüksək iqtisadi artım templəri müşahidə edilib, iqtisadi artımın mühüm amilləri kimi isə kiçik faiz dərəcəsi, olduqca ucuz və stabil mübadilə məzənnəsi çıxış edib.

İnflyasiyanın mümkün ola biləcək yuxarı həddi üzrə aparılmış digər qrup araşdırmalarda göstərilir ki, əgər inflyasiyanın səviyyəsi müəyyən bir həddi aşmırsa (mütəxəssislər belə hədd qismində orta illik 20%-ik inflyasiya səviyyəsini hesab edirlər, lakin qeyd olunduğu kimi, bu həddən yuxarı inflyasiya şəraitində belə müvəffəqiyyətli inkişaf edən iqtisadiyyatların nümunəsi mövcuddur) bu səviyyəyə qədər tənzimlənən real parametrlərə neqativ təsirlər müəyyənləşmirsə, bu halda onun azaldılması istiqamətində reallaşdırılan tədbirlər izafi (itirilmiş) xərclərdir. Yəni, inflyasiya yalnız iqtisadi artıma və makroiqtisadi tənzimləmənin digər parametrlərinin real ifadədə qiymətlərinə neqativ təsirlər müəyyənləşdirdiyi hallarda onun səviyyəsi yüksək hesab olunur və tənzimləmədə onun azaldılması prioritet istiqamət kimi hesab oluna bilər.

Başqa sözlə, makroiqtisadi tənzimləmədə səmərəliliyin təmin olunması məqsədi ilə inflyasiya və iqtisadi artım arasında tarazlı səviyyənin müəyyənləşdirilməsi aktual sual olaraq qalır. Yuxarıda qeyd olundu ki, yanaşmanın yetərinə əsaslı olmasını göstərən bariz nümunə Türkiyədə tətbiq olunan makroiqtisadi tənzimlənməsi təcrübəsidir. Belə ki, iqtisadiyyatda son

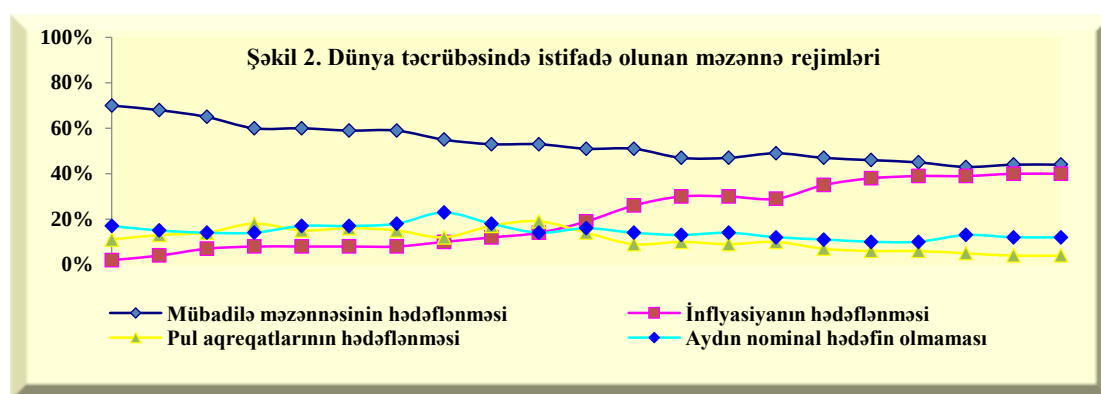

illər bir tərəfdən türk lirəsinin ucuzlaşması, inflyasiyanın sürətlənməsi və bu proseslərin əsas təkanverici qüvvəsi mərkəzi bank tərəfindən faiz dərəcəsinin endirilməsi, digər tərəfdən ÜDM-in artımı, ixacın artımı, ölkənin qızıl-valyuta ehtiyatlarının artımının müşahidə edilməsidir (36-41). Azərbaycanda inflyasiya və iqtisadi artım əlaqələrinin fərqli aspektləri üzrə aparılan tədqiqatlar əsasən Mərkəzi Bankda, Azərbaycan Elm və Təhsil Nazirliyi İqtisadiyyat İnstitutunda və digər qurumlarda cəmlənib. Belə ki, inflyasiyanın optimal həddinin qiymətləndirilməsi üzrə tədqiqatlar (42)-də; manatın məzənnəsinin inflyasiyaya ötürücülük qabiliyyəti üzrə araşdırmalar (43)-də; inflyasiyanın determinantları üzrə araşdırmalar (44)-də; monetar siyasət, iqtisadi artım və makroiqtisadi stabilləşmənin problemləri (46-48)-də; Azərbaycanda makroiqtisadi stabilləşmənin problemləri və onların mümkün həll istiqamətləri (49,50)-də və s. araşdırılır.

Nəzəri yanaşmalar baxımından inflyasiya və iqtisadi artım əlaqələrinin qiymətləndirilməsi

Məlumdur ki, fərqli ölkələr üzrə iqtisadi artım və makroiqtisadi sabitliyin təmin olunmasında fərqli mexanizm və alətlər prioritet olaraq istifadə olunur: 1. fiskal mexanizmlər, o cümlədən, dövlət büdcəsi xərclərinin tənzimlənməsi mexanizmləri (büdcə xərclərinin artırılıb/azaldılması ilə dövlətdə olan pul kütləsinin genişlənilib/sıxılması); 11. monetar mexanizmlər (dövlətdə olan pul kütləsinin bank sektoru vasitəsi ilə genişlənilib/sıxılması); 111. tədiyyə balansının tənzimlənmə mexanizmləri (kapital axını, ölkəyə xarici kapitalın cəlb olunmasının stimullaşdırılması) və s. Azərbaycanda tənzimləmə rejimi bu baxımdan prioritet olaraq sabit mübadilə məzənnəsi rejiminin reallaşdırılması və büdcə xərclərinin səviyyəsinin tənzimlənməsi ilə dövlətdə olan pul kütləsinin genişlənilib-sıxılmasına əsaslanır (şəkil1). Belə tənzimləmə qısa müddətli dövrdə məşğulluğa, uzun müddətli dövrdə isə ümumilikdə sosial-iqtisadi inkişafa neqativ təsirlər müəyyənləşdirə bilər, o səbəbdən ki, tənzimləmədə əsas məqsəd iqtisadi aktivliyin stimullaşdırılması deyil manatın məzənnəsi üzrə sabitliyin qorunması çıxış edir. Bu səbəbdən Azərbaycanda tətbiq olunan makroiqtisadi tənzimləmə rejiminin mühüm əhəmiyyətli suallarından biri iqtisadiyyatda inflyasiya risklərinin qiymətləndirilməsi və zamanında qarşılanması tədbirlərinin formalaşmasıdır. Ölkədə inflyasiya balansı üzrə aparılmış təhlillərin nəticələri göstərir ki, balans üzrə müəyyənləşən fərqli amillərin iqtisadi artıma təsir gücü və istiqamətləri əsaslı surətdə fərqlidir. Inflyasiya səviyyəsini müəyyənləşdirən monetar və qeyri-monetar xarakterli amillərdən asılı olmayaraq isə mərkəzi bank dövlətdə olan pul kütləsinin səviyyəsinə nəzarəti həyata keçirir və bu zaman mühüm olan sual – yüksək inflyasiya şəraitində iqtisadi aktivliyin qorunması və artımının təmin olunması yetərinə həllini tapa bilmir. Başqa sözlə, tənzimləmədə əsas sual - dövrü olaraq ya iqtisadi artımın stimullaşdırılması, yaxud da inflyasiyanın zəiflədilməsi sualı açıq qalır. Ümumiyyətlə götrülərsə iqtisadiyyatda qiymətlərin artım sürətinin kiçik və sabit səviyyədə saxlanılması dünyanın əksər ölkələrində makroiqtisadi tənzimləmənin təcrübəsində qəbul olunmuş yanaşmadır və mərkəzi bankların fəaliyyəti də “inflyasiya-iqtisadi artım” əlaqələrinin qiymətləndirilməsinə əsaslanır. İnkişaf etmiş ölkələrdə inflyasiyanın hər hansı hədəf qiyməti müəyyənləşdirildikdən sonra (məsələn, orta illik 2%) bu göstəricinin təmin olunması üçün inflyasiyanın hədəflənməsi rejimi, yəni, iqtisadiyyatda faiz dərəcəsinin tənzimlənməsi rejimi əsasında dövlətdə olan pul kütləsinin genişlənilib/sıxılması həyata keçirilir - iqtisadiyyatın “istilənməsi” dövrləri, əhali və biznes sferası üzrə xərclərin artımı ilə bağlı olaraq inflyasiyanın yüksəldiyi şəraitdə, onun zəiflədilməsi məqsədi ilə mərkəzi banklar təqdim etdikləri kreditlər üzrə faiz dərəcəsinə yüksəlir və əksinə. Hesab edilir ki, kiçik səviyyəli inflyasiya tənzimləmədə prioritet hədəf qismində müəyyənləşirsə tədiyyə balansı üzrə vəziyyətin nəzarətdə saxlanılması davamlı iqtisadi artımın təmin olunması üçün yetərlidir.

Azərbaycanda makroiqtisadi tənzimləmə üzrə formalaşmış yanaşma qeyd olunduğu kimi aparıcı parametrlər üzrə neqativ dəyişikliklər müəyyənləşdirə bilər. Çünki, iqtisadiyyatda xarici amillərin təsirləri ilə əlaqədar olaraq inflyasiya təzyiqlərinin dayanıqlı artımı (dünya bazarlarında xammal-materiallarda qiymət artımı, nəqliyyat daşımalarda kəskinləşmələrə bağlı qiymət və tariflərdəki artım, əsas ticarət tərəfdaşı ölkələrdə müşahidə olunan yüksək inflyasiya və digər amillərin təsiri ilə bağlı olaraq) makroiqtisadi tənzimləmənin mövcud rejimi şəraitində monetar amillərin inflyasiya səviyyəsinə təsirlərini əsaslı surətdə məhdudlaşdırır. Bu səbəbdən Azərbaycanda inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında əlaqələndirmənin Mərkəzi Bankın bəyanatında göstərilən “qiymətlərin sabitliyi ilə iqtisadi artım (məşğulluq) səviyyəsi üzrə dəyişikliklər arasında çevikliyin; investisiya-biznes fəallaşmasının təmin edilməsi” istiqamətində reallaşdırılması aktual məsələ kimi müəyyənləşir.

Nəzəri yanaşmalar üzrə hal-hazırda makroiqtisadi tənzimləmədə üstünlük inflyasiyanın iqtisadi artıma neytral təsirlərinə əsaslanan yeni-klassik yanaşmalar təşkil edir. Bu yanaşmalar çərçivəsində inflyasiyanın kiçik səviyyəsinin təmin olunması iqtisadi artımın təmin olunması üçün zəruri hesab edilir, lakin eyni zamanda monetar siyasətin daima və müstəsna olaraq inflyasiyanın belə səviyyəsinin təmin olunmasına istiqamətində reallaşdırılması düzgün hesab edilmir, istehsal və məşğulluğun artımının stimullaşdırılması mexanizmlərinin formalaşması zəruri hesab edilir. Özəl investisiyalar mühitinin aktivləşdirilməsi məqsədi ilə isə mərkəzi bank inflyasiyanın artımı və ya qiymətlərin sabitliyinin təmin olunmasının stimullaşdırılmasının səmərəli müddətlərini müəyyənləşdirməli, dövriyyədə olan pul kütləsinin müəyyən dövrlərdə istehsalın artırılması məqsədi ilə genişlənməsini, müəyyən dövrlərdə isə qiymətlərin sabitliyinin təmin olunması məqsədi ilə artım tempinin zəiflədilməsini təmin etməlidir. Belə tənzimləmə şəraitində mühüm olan qeyd olunan dövrlərin düzgün müəyyənləşməsidir, əks təqdirdə, yəni inflyasiya vaxtından əvvəl müəyyənləşmiş səviyyəyə qaytarılması, qiymətlərin sabitliyinin təmin olunması məqsədi ilə dövriyyədə olan pul kütləsinin artım templərinin zəiflədilməsi istehsalın artımında qeyri-sabitlik müəyyənləşdirə bilər. Yeni klassik yanaşmalar çərçivəsində tənzimləmənin son hədəfinin əldə olunması məqsədi ilə əməliyyat hədəfi olaraq faiz dərəcəsinin yüksək səmərəliliyi göstərilir. Sonuncu ilə əlaqədar isə ölkədəki iqtisadi artım və makroiqtisadi sabitlik həlledici dərəcədə makroiqtisadi tənzimləmənin inkişafının alternativ ssenarisi – məzənnə rejimi üzrə mümkün ola biləcək təkmilləşdirmələrlə müəyyənləşir. Dünya təcrübəsində mövcud olan nümunələrə müvafiq olaraq (şəkil 2) belə istiqamətlər sırasında inflyasiyanın hədəflənməsi, ÜDM-in hədəflənməsi, aydın nominal hədəfin olmaması rejimlərinin tətbiqi çıxış edir. Müəllif tərəfindən aparılmış araşdırmaların nəticələri göstərir ki,

hazırda Azərbaycanda inflyasiyanın hədəflənməsi və ya inflyasiyanın çevik hədəflənməsi rejimlərindən birinin tətbiqi üzrə tənzimləmənin təkmilləşdirilməsinə alternativ variant mövcud deyil.

Nəticə

Aparılmış araşdırmalar aşağıdakı nəticələrin əldə olunmasına imkan verir:

- ⇒ Hal-hazırda ölkə iqtisadiyyatı kifayət qədər ciddi neqativ təzyiqlər altındadır və bu təzyiqlər iqtisadi tənzimləmədə adekvat dəyişikliklərin edilməsini tələb edir. Bu sırada mühüm əhəmiyyətə malik olan ölkədə inflyasiya-iqtisadi artım əlaqələrinin təhlili, inflyasiyanın həm iqtisadi artım, həm də makro-iqtisadi sabitlik üçün xələl gətirməyən səviyyəsinin əsaslandırılması və bu əsasda tətbiq olunan makroiqtisadi tənzimləmə rejiminin təkmilləşdirilməsidir.
- ⇒ Elmi ədəbiyyatda problem üzrə mövcud olan araşdırmaların ümumi icmal göstərir ki, inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında birmənalı əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi mümkün deyil, bu əlaqələr ölkədə formalaşmış konkret makroiqtisadi şərait və iqtisadi vəziyyətdən asılı olaraq fərqli istiqamətlərdə və fərqli dərəcələrdə müəyyənləşə bilər. Inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında əlaqənin müəyyənləşdirilməsi üçün iqtisadiyyatda yaranmış vəziyyətin təhlili, inflyasiyanın səbəbləri araşdırılmalı və qeyd olunan empirik tədqiqatların nəticələrindən asılı olaraq makroiqtisadi tənzimləmədə təkmilləşdirmələr, korrektələr müəyyənləşdirilməlidir. Belə ki: problemin araşdırılması üzrə bir sıra Nobel mükafatçıları Robert Lukas, Robert Solou, Djeysms Tobin, Dj.Stiqlis və digərlərinin fundamental əhəmiyyətli tədqiqatlarının mövcudluğuna baxmayaraq inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında ümumiləşdirilmiş əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi hələdə mümkün olmayıb, bir sıra tədqiqatlar üzrə isə əldə edilmiş nəticələr daban-dabana ziddiyyət təşkil edir; tədqiqatlarda müəyyənləşdirilir ki, iqtisadiyyatda inflyasiyanın yuxarı hədd səviyyəsi mövcuddur, bu həddən sonra inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında kəskin mənfi asılılıq müəyyənləşir, bu həddə qədər isə tənzimlənən aparıcı parametrlərə nəzarət həlledici əhəmiyyətə malikdir; inflyasiyanın iqtisadi artıma neqativ təsirlər formalaşdıran sərhəd nöqtələrinin müəyyənləşdirilməsi konkret baxılan ölkə üzrə əsaslandırılmalıdır, fərqli ölkələr və regionlar üzrə sərhəd nöqtələri tam fərqli ola bilər.
- ⇒ Inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında birbaşa əlaqələrin müəyyənləşdirilməsi üzrə tədqiqatların konkret nəticə verməməsi son dövrlər belə əlaqənin qiymətləndirilməsi üçün inflyasiyanın digər iqtisadi parametrlərdə müəyyənləşdirdiyi dəyişikliklər əsas götürülməyə başlandı. Bu baxımdan ən geniş yayılmış tədqiqat istiqamətlərindən biri inflyasiya ilə real pul kütləsi (M2 pul aqreqatının inflyasiya üzrə korrektə edilmiş səviyyəsi) və real pul kütləsi (RPK) ilə iqtisadi artım arasında mövcud olan yüksək korrelyasiya asılılığından istifadədir: iqtisadiyyatda ÜDM o hallarda artır ki: (a) qiymətlərin sabiliyi şəraitində (inflyasiyanın kiçik səviyyələrində) M2 pul kütləsi artır; (b) inflyasiyanın yüksələn səviyyəsini isə pul kütləsinin artımı üstələyir. Başqa sözlə, ölkə iqtisadiyyatında yüksək inflyasiya şəraitində də iqtisadi artımın sürətlənməsi mümkündür, mühüm olan şərt dövriyyədə olan pul kütləsinin artımının inflyasiyanı üstələməsidir. Yəni, iqtisadi artımın sürətlənməsi üçün dövriyyədə olan real pul kütləsinin artımı zəruri şərt qismində çıxış edir. ÜDM o hallarda azalır ki: (a) iqtisadiyyatda inflyasiya səviyyəsi nominal pul kütləsinin artım sürətini üstələyir; (b) qiymətlərin sabitliyi şəraitində pul kütləsinin azalması baş verir və ya onun azalmasını üstələyir. Yəni, kiçik inflyasiya şəraitində də iqtisadi tənəzzül mümkündür, əgər dövriyyədə olan pul kütləsinin azalma sürəti inflyasiya səviyyəsindən yüksəkdirsə. Başqa sözlə, əgər RPK ilə ÜDM arasında asılılıq müşahidə olunursa, bu asılılıq üzrə inflyasiya ilə iqtisadi artım arasında konkret əlaqələr müəyyənləşə bilər.

- ⇒ Dünya ölkələrinin təcrübəsində bu asılılığı təsdiq edən kifayət qədər çox sayda nümunələr mövcuddur, yanaşmanın yetərincə əsaslı olmasını göstərən bariz nümunə isə Türkiyədə tətbiq olunan makroiqtisadi tənzimlənmə rejimidir. Beləki, iqtisadiyyatda son illər bir tərəfdən türk lirəsinin əsaslı ucuzlaşması, inflyasiyanın sürətlənməsi və bu proseslərin əsas təkanverici qüvvəsi kimi mərkəzi bank tərəfindən faiz dərəcəsinin endirilməsi, digər tərəfdən isə ÜDM-in artımı, ixacın artımı, ölkənin qızıl-valyuta ehtiyatlarının artımının müşahidə edilməsidir.
- ⇒ Mövcud tənzimləmə rejiminin nəzəri yanaşmalar baxımından təkmilləşdirilməsinin alternativ istiqaməti kimi tənzimləmədə prioritet olaraq iqtisadi aktivliyin stimullaşdırılması (şərti olaraq Türkiyə modeli) yüksək inflyasiya şəraitində iqtisadiyyatın qeyri-neft sektorunun inkişafının sürətlənməsinə təkan verə biləcək makroiqtisadi şəraitin formalaşması, nəticə etibarilə isə real göstəricilərin - manatın real məzənnəsi, real faiz dərəcəsi, əhalinin real gəlirləri, qeyri-neft sektoru üzrə özəl investisiyaların səviyyəsi və strukturu, büdcə daxil olmalarının səviyyəsi və strukturu üzrə pozitiv dəyişikliklərin təmin edilməsi müəyyənləşir. Bu halda, mütləq zəruri olan şərt - hazırda Azərbaycanda inflyasiyanın hədəflənməsi və ya inflyasiyanın çevik hədəflənməsi rejimlərindən birinin tətbiqidir.

Ədəbiyyat

1. "Azərbaycan Respublikasında antiinflyasiya tədbirlərinin gücləndirilməsi ilə bağlı təxirəsalınmaz tədbirlər haqqında" Sərəncam: <https://azpolitika.info/?p=663738> ;
2. "Anti-inflyasiya tədbirləri çərçivəsində sahibkarlığa yeni dəstək mexanizmi yaradılır": <https://azpolitika.info/?p=669808>;
3. «Головоломка Самира Шарифова: инфляция, хотя и импортная» <https://haqqin.az/news/247733>
4. "Azərbaycan Respublikası Mərkəzi bankının 2020, 2021. 2022-ci illər üçün pul və maliyyə sabitliyi siyasətinin əsas istiqamətləri barədə bəyanatları": <https://www.cbar.az/page-14/main-directions-of-the-monetary-policy>;
5. Hacıyev A.H. Azərbaycanı fiskal və monetar siyasətlərin əlaqələndirmə mexanizmləri // "AMEA İqtisadiyyat institutunun Xəbərləri", №6, 2021
6. Lucas R., Some international evidence on output-inflation tradeoffs, American Economic Review, 1973, June;
7. Mankew N., Small menu costs and large business cycles: macroeconomic model of monopoly, Quarterly journal of economics, 1985, June
8. Vanderkamp J. : Inflation: A Simple Friedman Theory with a Phillips Twist.1975;
9. Sargent T. J. and Wallace N. 'Rational' Expectations, the Optimal Monetary Instrument, and the Optimal Money Supply Rule.1975
10. Fischer I., The purchasing power of money, The Macmillan Company, 1922.
11. Katrin Wesche. The P-Star model and monetary integration in Europe.1998.
12. Katrin Assenmacher-Wesche, Stefan Gerlach, Toshitaka Sekine (2007): Monetary factors and inflation in Japan.
13. Stefan Gerlach (2004): The two pillars of the ECB
14. Tobin J., Money and Economic growth, Econometrica, 1965, Vol. 33.
15. Sidrauski M., Rational choice and patterns of growth in a monetary economy, American economic review, 1967, May.
16. Stockman A., Anticipated inflation and capital stock in a cash in-advance economy, Journal of monetary economics, 1981, Vol. 8.
17. Annicchiarico B., Pelloni A., Rossi L., Endogenous growth, monetary shocks and nominal rigidities, Economics letters, 2011
18. Haslag J., Inflation and intermediation in a model with endogenous growth, Research department working paper, 1995.

- 19.Картаев Ф., Издержки меню, монетарная политика и долгосрочный экономический рост, Научные исследования экономического факультета. Электронный журнал. 2012.
- 20.Gomes O., Monetary policy and economic growth: combining short run and long run analysis, MRPA Paper, 2006, October.
- 21.Mattesini S., Nistico S., Trend growth and optimal monetary policy, Journal of Macroeconomics, 2010.
- 22.Mohsin S. Khan and Abdelhak S. Senhadji, Threshold effects in the Relationship between Inflation & Growth, IMF Staff Papers Vol. 48, No. 1 (2001)
- 23.Atish Ghosh and Steven Phillips, Warning: Inflation May Be Harmful to Your Growth, MF Staff Papers Vol.45, No. 4 (1998)
- 24.Michael Sarel, Non-linear effects of inflation on economic growth, IMF Working Paper/95/96 .
- 25.Joao Ricardo Faria and Francisco Galrao Carneiro, Does high inflation affect growth in the long and short run?, Journal of Applied Economics, Vol. IV, No.1 (2001) 89-105
- 26.Michael Bruno and William Easterly, Inflation Crises and Long-Run Growth, Policy Research Working Paper, The World Bank (1995).
- 27.Robert J. Barro, Inflation and Economic Growth, NBER Working Paper 5329 (1995)
- 28.Stanley Fischer, Role of Macroeconomic Factors in Growth, NBER Working Paper No. 4565 (1993)
- 29.Илларионов А. Инфляция и экономический рост // Вопросы экономики. – 1998.
- 30.Стиглиц Дж. Макро и микроэкономические стратегии для России // Бюллетень ЭКААР.
- 31.Акерлоф Дж. Поведенческая макроэкономическая теория и макро-экономическое поведение // Эковест. – 2004. – № 4 (2). – С. 188-228.
- 32.Полтерович В. М. Снижение инфляции не должно быть главной целью экономической политики правительства России // Экономическая наука современной России. – 2006. – № 2. – С. 40-49.
- 33.Блинов А. Как избежать "японской ловушки": М., 2016
- 34.Инфляция и экономический рост: <https://finance.rambler.ru/economics/39830665-inflyatsiya-i-ekonomicheskii-rost/>
35. О роли глобальных факторов инфляции: https://www.cbr.ru/content/document/file/132962/analytic_note_20220215_dip.pdf
- 36.Türkiyədə illik inflyasiya 70%-ə çatıb: <https://apa.az/az/maliyye/turkiyede-illik-inflyasiya-70-e-catib-701773>
37. Турция в тисках инфляции. <https://haqqin.az/news/228629>
- 38.Эрдоган принял важное решение в связи с падением лиры: <https://haqqin.az/news/229419>
- 39.Что даст новый ход Центробанк Турции? <https://haqqin.az/news/232359>
- 40.Теперь Турцию ожидает дефляция: <https://haqqin.az/analytics/235126>
- 41.Эрдоган сделал то, что не удалось Эльману Рустамову <https://haqqin.az/news/229445>
- 42.Adıgözəlov Ş., Əhmədov V. İnflyasiyanın optimal həddinin qiymətləndirilməsi. <https://www.cbar.az/page-565/assessment-of-the-optimal-inflation-rate?language=az>
- 43.Kərimov X. Manatın məzənnəsinin inflyasiyaya ötürücülük qabiliyyəti <https://www.cbar.az/page-569/the-ability-of-the-manat-to-transfer-the-exchange-rate-to-inflation?language=az>
- 44.Rəhimov V. və b. Azərbaycanla inflyasiya determinantları <https://www.cbar.az/page-90/determinants-of-inflation-in-azerbaijan>
- 45.Hacıyev A.H. Neft ixracı ölkələrində fiskal siyasət və makroiqtisadi stabilləşmənin problemləri: “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyasının xəbərləri- İqtisadiyyat seriyası”, №1, 2014
- 46.Hacıyev A.H. Monetar siyasət, iqtisadi artım və makroiqtisadi stabilləşmənin problemləri: “Bakı Universitetinin Xəbərləri, Sosial-siyasi elmlər seriyası”, №1, 2016
- 47.Hacıyev A.H. Azərbaycanla iqtisadi artım və monetar tənzimləmənin keyfiyyət xarakteristikaları: “Azərbaycan Milli Elmlər akademiyası İqtisadiyyat institutunun elmi əsərləri.” 2016
- 48.Hacıyev A.H. Azərbaycanla reallaşdırılan makroiqtisadi tənzimləmənin problemləri və onların mümkün həll istiqamətləri - “Azərbaycan Milli Elmlər Akademiyası İqtisadiyyat institutunun elmi əsərləri”, №2, 2018

49. Hacıyev A.H. Azərbaycanda makroiqtisadi sabilləşmənin problemləri və onların mümkün həll istiqamətləri: "Azərbaycan Milli Elmlər akademiyası İqtisadiyyat institutunun elmi əsərləri", N1, 2019
50. Hacıyev A.H. Azərbaycanda makroiqtisadi sabilləşmənin problemləri və onların mümkün həll istiqamətləri: "Azərbaycan Milli Elmlər akademiyası İqtisadiyyat institutunun elmi əsərləri", N3, 2019

Ağa-Kerim Hüseyn-Ağa oğlu Gədiciev

к.т.н., доц.

Институт Экономики при Министерстве Науки и Образования Азербайджанской Республики, Отдел: "Теоретические основы экономической политики", главный научный сотрудник

Инфляция и рост экономики в Азербайджане анализ с позиций подходов экономической теории

Резюме

Целью исследования является анализ роста экономики и инфляции в Азербайджане с позиций существующих в научной литературе теоретических подходов. Методологией исследования является систематизация теоретических материалов и статистических данных страны. Результатом исследования является характеристика существующих недостатков в экономическом регулировании и возможностей их устранения с позиций теоретических подходов. Результаты исследования могут быть использованы экономическими институтами для улучшения существующего режима регулирования в стране. Научной новизной исследования является обоснование необходимости применения нового подхода к оценке взаимосвязи между инфляцией и экономическим ростом в макроэкономическом регулировании.

Ключевые слова: инфляция, экономический рост, теоретические подходы, макроэкономическое регулирование.

Aqa-Kerim Huseyn-Aqa Hajiyev

Ph.D., associate prof.

Institute of Economics under the Ministry of Science and Education of the Republic of Azerbaijan, Department: "Theoretical foundations of economic policy", chief researcher

Inflation and economic growth in Azerbaijan analysis from the point of view of economic theory approaches

Summary

The purpose of the study is the analysis of economic growth and inflation in Azerbaijan from the standpoint of theoretical approaches existing in the scientific literature. The methodology of the study is the systematization of theoretical materials and statistical data of the country. The result of the study is the description of the existing shortcomings in economic regulation and the possibilities of their elimination from the standpoint of theoretical approaches. The results of the research can be used by economic institutions to improve the current regulatory regime in the country. Научной новизной исследования является обоснование необходимости применения нового подхода к оценке взаимосвязи между инфляцией и экономическим ростом в макроэкономическом регулировании.

Key words: inflation, economic growth, theoretical approaches, macroeconomic regulation.

Elmi redaktor: i.e.d. dos. Y.Məmmədov

Daxil olub: 06.01.2023.

Çapa qəbul olunub: 13.01.2023.

